

Ірина Бурденко
к.е.н, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту,
Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської
справи НБУ», м. Суми

ПОХІДНІ ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ: ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ ТА ВИЗНАЧЕННЯ

Визначення ролі похідних фінансових інструментів (далі – ПФІ) і застосування на їх основі стратегій ризик-менеджменту залежить від розуміння використання різних видів похідних фінансових інструментів. Для цього необхідна їх класифікація за певними ознаками.

У міжнародному законодавстві існує розширений та звужений перелік ПФІ, зокрема Європейська директива «Про ринки фінансових інструментів» (European Directive on Markets in Financial Instruments 2004/39/EC — MiFiD) наводить класифікацію фінансових інструментів, яка складається із 10 їх видів [1]. Ця директива надає розширений перелік фінансових інструментів. При цьому, як бачимо європейське законодавство виділяє окремо ПФІ, пов'язані із фінансовими інструментами та товарами. Інші зарубіжні джерела класифікують ПФІ в основному за трьома ознаками:

- 1) за формою торгівлі на ринку ПФІ – роздрібні (індивідуальні) контракти на позабіржовому ринку та оптові (стандартні) контракти на організованому ринку (біржі);
- 2) за базисним інструментом – фінансові і нефінансові інструменти;
- 3) за типом продукту – форвард, опціони, ф'ючерси, свопи [2].

Розширену класифікацію ПФІ надають російські вчені, так, наприклад О.В. Галанова, виділяє дев'ять класифікаційних груп ПФІ. А російський вчений О.Б Фельдмана класифікує ПФІ за трьома групами залежно від характеристик механізму взаємодії, який використовують учасники цього ринку: (похідні) цінні папери; похідні, які не мають потреби бути представленими і

засвідченими формально цінним папером, але разом з тим включають особливий правовий режим; похідні, які існують у формі договору [3, с. 18].

Отже, зростаючий обсяг і різноманітність операцій з ПФІ призводять до виникнення нових класифікаційних ознак та груп ПФІ. Проте більшість вітчизняних авторів [4, 5, 6] надають звужену класифікацію похідні інструменти, зокрема за такими видами:

- товарні деривативи – базисним активом є матеріальні цінності (товари);
- валютні деривативи – базисним активом є валютні цінності;
- фондові деривативи – базисним активом є пайові цінні папери;
- кредитні деривативи – базисним активом є боргові цінні папери (переважно облігації), а також банківські кредити та інші позики.

Зазначимо, що більшість науковців поділяють ПФІ на такі типи: форвард, ф'ючерс, опціон і своп. Так, Шелудько В. М. зазначає, що основу класу похідних фінансових інструментів становлять ф'ючерсні, форвардні, опціонні угоди та свопи [7]. Проте В.В. Гоффе надала доволі розширену класифікацію деривативів. Залежно від особливостей хеджування їх запропоновано поділити на три великі класи: лінійні синтетичні цінні папери (кошик активів, спред); залежні від часу безумовні деривативи (лінійні або квазі-лінійні, нелінійні); нелінійні вимоги, залежні від обставин (опціони та іпотечні деривативи) [8, с. 9].

Таким чином, можна зробити висновок, що більшість авторів дотримуються класичної класифікації ПФІ, а наведені класифікаційні ознаки є базовими і надають уявлення про типологізацію ПФІ з різних точок зору їх особливостей та якостей. Ураховуючи існуючі підходи до класифікації ПФІ надамо узагальнену економічну класифікацію ПФІ за такими ознаками: за видом контракту; за формою торгівлі на ринку; за складністю; за строками існування; за видом базисного активу; за умовами строкової фінансової угоди; за сферою обертання; за можливістю поставки базисного активу.

Таким чином, зростання обсягів та різновидів операцій з базовими фінансовими інструментами, призводить до появи нових видів ПФІ, які мають

нові й різні умови угод: кількісні та якісні характеристики фінансових інструментів; форми та умови розрахунків з точки зору грошових потоків; порядок фіксування ціни базисного фінансового інструменту та способи її співвідношення із цінами на спотовому ринку тощо.

Література

1. Про ринки фінансових інструментів (European Directive on Markets in Financial Instruments 2004/39/EC — MiFiD) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/internal_market/securities/isd/mifid_en.htm
2. The Global Derivatives Market – An Introduction [Електронний ресурс] / Deutsche Borse AG – Режим доступу : www.deutsche-boerse.com
3. Фельдман А. Б. Производные финансовые и товарные инструменты : учебник / А. Б. Фельдман. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 421 с.
4. Ходаківська В. П. Ринок фінансових послуг : навчальний посібник / В. П. Ходаківська, О. Д. Данілов. – Ірпінь : Академія ДПС України, 2001. – 501 с.
5. Сагова С. В. Особливості обліку ф'ючерсних операцій [Електронний ресурс] / С. В. Сагова // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. – 2008. – 1 (41). – С. 247 – Режим доступу до журн. : [nuwm.rv.ua>methods/asp/vd/v41ek35.doc](http://nuwm.rv.ua/methods/asp/vd/v41ek35.doc)
6. Грачова Р. Дорого, але учора, дешево, але лише завтра... [Електронний ресурс] / Р. Грачова // [Дебет-Кредит](http://www.dtk.com.ua/show/1cid0731.html). – 2004. – № 7. – Режим доступу до журналу: <http://www.dtk.com.ua/show/1cid0731.html>
7. Шелудько В. М. Фінансовий ринок : навч. посібник / В. М. Шелудько. – К. : 2003. – 231 с.
8. Гоффе В. В. Ринок деривативів: зарубіжний досвід та перспективи розвитку в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Гоффе Валерія Вікторівна. – Київ, 2005. – 23 с.

Бурденко, І.М. Похідні фінансові інструменти: проблеми класифікації та визначення / І.М. Бурденко // Механізми реалізації стратегії розвитку національної економіки : матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (20-21 жовтня 2011 р.) - Тернопіль : Крок, 2011. - С. 121-122.